

Marko Lamberg

En finne igen: "Suomalaisten" osuus raskaista rikoksista myöhäiskeskiajan Tukholmassa
'A Finn again': The share of 'Finns' committing serious crimes in late medieval Stockholm

Artikkelissa tarkastellaan suomalaisiksi tulkittavien ihmisten osuutta myöhäiskeskiajan Tukholman raskaasta rikollisuudesta. Lähteenä käytetään kaupunginraadin pöytäkirjoja vuosien 1474 ja 1529 väliseltä ajalta. Niihin on merkitty tietoja paitsi myös rikoksista syytettyjen nimistä myös heidän syntymäpaikoistaan ja ammatistaan tai sosiaalisesta asemastaan. Pöytäkirjat mainitsevat noin 540 rikosjuttua, joista oli mahdollista langettaa kuolemantuomio. Suomalaisia koskettavia juttuja oli noin 120.

Suomalaisten rikollisuus vastasi monessa suhteessa yleiskuvaa: miehet syyllistyivät raskaisiin rikoksiin selvästi useammin kuin naiset ja suurin yksittäinen raskaita rikoksia tehnyt ryhmä olivat palvelijat. Tyypillinen rikos oli varkaus. Myös tappoja ja muita väkivallantekoja tehtiin usein. Suomalaisia tuomittiin kuitenkin harvoin seksuaalirikoksista.

Suomalaisia koskevien rikosjuttujen vuosittainen määrä vaihteli nolasta kymmeneen. Erityinen keskittymä on todennettavissa vuosiin 1488–1499, jolloin kaikkien rikosjuttujen määrät kasvoivat. Asia selittynee uuden kaupunginkirjurin korkealla virkaeetoksella.

Aikaisemman tutkimuksen väitteitä suomalaisten yliedustuksessa rikostentekijöinä ei voi todentaa jo siitä yksinkertaisesta syystä, että meillä ei ole tietoja kaupungissa oleskelevien suomalaistaustaisten ihmisten määristä. Aluekohtaisessa vertailussa tulkinnot Suomen sisäosista saapuneiden ja todennäköisesti ruotsia huonommin osaavien ihmisten alttiudesta ajautua rikoksiin saavat kuitenkin varovaista vahvistusta.

Asiasanat: keskiaika, 1900-luku, rikoshistoria, suomalaisuus, Tukholma, Ruotsi

The article examines the share of people interpreted as Finns involved in serious crime in late medieval Stockholm. The main source consists of the preserved minutes of the town council from 1474 to 1529. The minutes mention roughly about 540 criminal cases for which the death penalty could be imposed. Approximately 120 of such cases involved people who can be connected to a Finnish cultural background. They are referred to as Finns in the article, although the term did not have the same semantic content as it does today.

In many respects, the crime rate of Finns living in medieval Stockholm corresponded to the general picture: men committed serious crimes clearly more often than women, and the largest single group committing serious crimes was that of servants. The typical crime was theft. Murders and other acts of violence were also common. However, Finns were rarely convicted of sexual crimes.

The annual number of known criminal cases involving Finns varied from zero to ten. One particular concentration of criminal acts can be verified for the years 1488–1499, when the number of all registered cases increased. However, the growth perhaps more had to do with improved bookkeeping than an increase in actual numbers, as this period simultaneously marked the beginning of the office of the new town scribe, who was seemingly more interested in registering such acts than his predecessors.

The claims of earlier studies on the overrepresentation of Finns as perpetrators of crime cannot be verified for the simple reason that researchers do not have enough information on the number of people of Finnish background living in Stockholm at the time. Researchers do not even know for sure how many people lived in or visited Stockholm in the fifteenth century. However, when making regional comparisons, prior interpretations regarding the susceptibility of people who arrived from the interior parts of Finland and who probably were not familiar with speaking Swedish to commit crimes might well receive cautious confirmation. Nonetheless, what the majority of people convicted of serious crimes had in common, regardless their linguistic or regional background, is that most of them seem to have originated from the countryside.

Keywords: Middle Ages, 20th century, criminal history, Finnishness, Stockholm, Sweden

Jenni Lares

Krouvit ja kestitkievarit 1500-luvun Suomessa
Inns and alehouses in 16th-century Finland

Artikkelissa tarkastellaan 1500-luvun Suomessa harjoitettua anniskelua sekä kahta erilaiseen tarpeeseen syntyntä ja erilaisen kontrollin kohteena ollutta järjestelmää: krouveja ja kestitkievareita. Artikkelikartoittaa anniskelusta kertovia lähdeaineistoja sekä esittää uuden, anniskeluun keskittyvän näkökulman krouvien tutkimukselle. Lähdeaineistona käytetään kievareita ja krouveja käsittelevää tutkimuskirjallisuutta, lakeja, ase-
tuksia ja kuninkaallisia kirjeitä sekä Suomen historian lähdejulkaisuja. Aiemmassa tutkimuksessa kievareita ja krouveja on usein pidetty erillisinä järjestelminä, mutta artikkeli osoittaa, kuinka 1500-luvun puolivälin krouvit kuuluivat myös kruunun majataloverkostoon. Anniskelu- ja majoituspaikoista käytettävät nimet ovat moninaisia ja niiden merkitys vaihtelee eri aikoina, mikä vaikeuttaa aiheen tutkimusta.

Tutkimuksessa analysoidaan uudesta näkökulmasta perinteisiä lähdeaineistoja, kuten vuosilta 1545–1550 kirjattua krouvi- ja kippariluetteloa. Tulevaisuudessa voudintilien koneluku saattaa auttaa tutkimaan krouvauksesta eli alkoholinmyynnistä maksettuja veroja, joiden avulla aikakauden krouvaustoiminnasta voidaan muodostaa tarkempi kokonaiskuva.

Asiasanat: 1500-luku, kestitkievarit, krouvit, anniskelu, alkoholihistoria, oluen historia

The article studies the serving of alcoholic drinks in Finland in the 16th century, as well as the two establishments serving drinks: inns (sw. gästgivare, fi. kestitkievari) and alehouses (sw. krog, fi. krouvi). The article maps the available source material considering ale selling in the period and presents a new perspective on the subject, which has previously focused mostly on inn legislation. In addition to the Swedish law and royal statutes, the article uses royal letters, edited original sources and previous research as the source material. Previous research has sometimes considered inns and alehouses to be two different systems, but the article shows how they were intertwined in such a matter that they become hard to discern. The names for the different establishments vary in the period, as well as in later use. The same names can mean different things in different eras, making it difficult to study the subject.

The study analyses traditional source materials for Finnish tavern studies, like the list of alehouses in 1545–1550, from a new perspective. In the future, the handwritten text recognition of the bailiffs' records (sw. fogderäkenskaper, fi. voudintilit) may help to study the taxes paid for selling drinks, which are now hard to find in the vast material. New methods for digital history

can thus be used in the future to form a more accurate picture of early modern ale selling practices.

Keywords: 16th century, taverns, inns, alehouses, history of drinking, history of beer

Toni Simanainen

Olaus Magnus, antiikin jälkivaikutus
ja Kharybdis-pyörre pohjoisessa
*Olaus Magnus, the Aftermath of Antiquity,
and the Kharybdis Whirlpool in the North.*

Artikkelissani käsittelen ruotsalaisen oppineen ja kirkonmiehen Olaus Magnuksen (1490–1557) tuotannossa ilmenevää antiikin jälkivaikutusta meren ihmeiden näkökulmasta. Tutkimusmetodinani toimii tiedonhistoria. Tutkin Olaus Magnuksen Carta Marinassa ja Pohjoisten kansojen historiassa kuvaamaa Kharybdis-pyörrettä Pohjois-Atlantilla ja sen ympäristöön sijoittuvia kahta merihirviötä.

Olaus Magnus kuvaa merta sekä pelottavana että ihmeellisenä speaktaakkelina. Nämä pelot liittyivät osaksi yleisempään mereen ja sen myrskyihin liittyvää vierauden ja epävarmuuden kokemusta. Olaus Magnus haluaa jo Pohjoisten kansojen historian alkulehdillä liittää tutkimuksensa pohjolasta osaksi antiikin perintöä. Olaus Magnus kertoo kuinka merenpyörteet ovat purjehtijoiden vaarana Pohjois-Atlantilla. Hänen tulkintansa kahdesta nimettömästä merihirviöstä kantaa luultavasti mukanaan muistumia pohjoismaisista tarinoista, jotka ovat sekoittuneet antiikin ja keskiajan tarinoihin. Kokonaisuutena tarkasteltuna Carta marina ja Pohjoisten kansojen historia pyrkivät liittämään Kharybdis-pyörteen tapauksessa pohjoisen meren ihmettelyä aiheuttavia eriskummallisuuksia luonnossa osaksi antiikin jatkumoa.

Asiasanat: Olaus Magnus, 1500-luku, mirabilia, meri

This article discusses the influence of antiquity on the work of Swedish scholar and clergyman Olaus Magnus (1490–1557) from the perspective of maritime wonders. My research method is based on the history of knowledge. I examine the Kharybdis whirlpool in the North Atlantic and the two sea monsters located in its vicinity, as described by Olaus Magnus in his Carta Marina (1539) and A Description of the Northern Peoples (Historia de gentibus septentrionalibus) (1555).

Olaus Magnus describes the sea as both a frightening and a wondrous spectacle. These fears were part of a more general experience of strangeness and uncertainty associated with the sea and its storms. In the opening pages of his Description of the Northern Peoples, Olaus Magnus seeks to link his research on the North to classical antiquity. Olaus Magnus describes how whirlpools are a danger to sailors in the North Atlantic. His interpretation of the two unnamed sea monsters prob-

ably carries echoes of Nordic stories mixed with stories from antiquity and the Middle Ages. Viewed as a whole, *Carta marina* and *A Description of the Northern Peoples* seek to link the wonders of the northern sea, such as the Charybdis whirlpool, to the continuum of antiquity.

Keywords: Olaus Magnus, 16th century, Mirabilia, Sea

Mikko Huhtamies

Laivanrakennus, paikallisyhteisö ja kansainväliset yhteydet Ruotsissa/Suomessa 1540–1585

Shipbuilding, Local Communities, and International Connections (1540–1585)

Artikkelissa tarkastellaan 1500-luvun laivanrakennusta ja laivaston ylläpitoa pääasiassa 1500-luvun jälkipuoliskon Suomessa. Suomessa rakennettiin 1500-luvulla vuosittain laivoja ja kaleereja laivakartanoissa ja veistämöillä. Väestölle laivanrakennus ja laivaston ylläpito oli rasite. Paikallisyhteisön resurssipanos ”alhaaltapäin” oli laivanrakennuksen edellytys. Sotia käytiin pääasiassa merellä ja saaristossa, mikä ilman paikallisapua olisi ollut jo merikuljetus- ja luotsaustarpeen takia mahdotonta. Laivanrakennusmateriaalien osuus veroparaseeissa kasvoi 1500-luvun lopulla. Paikallisyhteisö maksoi apuverot ja piti niitä legitiimeinä, koska laivasto varsinkin Uudenmaan rannikolla oli myös suoja.

Talonpoikaisväestöllä oli tätä kautta tärkeä rooli saariston territoriaalityöhyöhykkeen käytännön integroinnissa (laivanrakennus, luotsaukset ja merimerkit) keskusvaltaan. Keskusvalta oli riippuvainen paikallisyhteisön jatkuvasta avusta.

Suomenlahti oli merisodan ja kaappauksien näytelmä kansainvälisesti tärkeän merireitin ja kaupunkien, kuten Narvan takia. Monimutkaisen ja rakenteellisesti laivasta poikkeavan kaleerien rakentaminen edellytti ulkomailta saatua osaamista. Kansainvälinen tilanne Suomenlahdella kiristyi 1560-luvulla. Narvan saarto ja kaappaukset johtivat paitsi seitsenvuotiseen merisotaan Tanskaa vastaan myös yksittäisiä laivoja koskeviin diplomaattisiin konfliktihin Ranskan ja Englannin kanssa.

Asiasanat: 1500-luku, laivanrakennus, kruunu, talonpoikaisyhteisö, innovaatiot, verotus, linnaleiri

The article examines shipbuilding and fleet maintenance in the latter half of the 16th century, primarily in Finland. Ships and galleys were built annually in Finland at naval shipyards during the 16th century. For the local population, shipbuilding and fleet maintenance were a burden. The contribution of local communities from below was essential for shipbuilding. Wars were mainly fought at sea and in the archipelago, which would have been impossible without local contribution, especially due to the need for maritime transport and piloting. The

share of shipbuilding materials in tax parcels increased at the end of the 16th century. The local community paid auxiliary taxes and considered them legitimate, as the fleet, especially along the Uusimaa coast, also provided protection.

The peasant population played a crucial role in the practical integration of the archipelago’s territorial zone into central authority through shipbuilding, piloting, and maritime markings. The central authority was dependent on the continuous support of the local community.

The Gulf of Finland was a stage for naval warfare and privateering due to its strategically important maritime route and cities such as Narva. The complex and structurally distinct galleys required foreign expertise for construction. The international situation in the Gulf of Finland intensified in the 1560s. The blockade of Narva and acts of privateering led not only to a seven-year naval war against Denmark but also to diplomatic conflicts concerning individual ships with France and England.

Keywords: Keywords: 16th century, shipbuilding, the crown, peasant society, innovations, taxation, the quartering of soldiers

Niklas Rapo

Esikaupunki, työläiskaupunginosa ja modernin kaupunkitilan muodostaminen Porvoossa 1800–1900-luvun taitteessa

Suburb, Working-Class District, and the Formation of Modern Urban Space in Porvoo at the Turn of the 19th and 20th Centuries

Tutkin artikkelissa Pappilanmäen esikaupungin suhdetta Porvoon kaupunkiin 1800-luvulla ja 1900-luvun alussa, sekä Tarmolan työläisesikaupungin perustamista. Pappilanmäen alue, joka kuului maalaiskunnalle, oli Vanhan Porvoon asutuksen luonnollinen jatkumo. Se tunnettiin varhain levottomana alueena, jolla oli rikollisuutta, huono hygienia ja puutteellista infrastruktuuria. Vuonna 1905 Pappilanmäen olosuhteisiin viitaten päätettiin nimetä kaupungin laitamailta alue työläisille. Tarmolan työläiskaupunginosa edusti aikakautensa paternalistina, joka sitoi työläiset kaupunkiin ja kasvatti heistä hyviä yhteiskunnan jäseniä. Työläisesikaupunki perustettiin nimenomaan Pappilanmäkeen liittyvien ongelmien ratkaisemiseksi, mutta Tarmola ei käytännössä korjannut ongelmaa. Sen sijaan näyttää siltä, että Pappilanmäki oli symbolinen vastakohta modernille esikaupungille; samalla kun Pappilanmäki paljasti Porvoon kehityksen, se myös epäsuorasti edisti muutosta.

Asiasanat: moderni kaupunkitila, esikaupunki, työläisesikaupunki, Porvoo, 1800- ja 1900-luvun vaihde

In this article, I examine the relationship between the Pappilanmäki suburb and the city of Porvoo in the 19th and early 20th centuries, as well as the establishment of the Tarmola working-class suburb. The Pappilanmäki area, which belonged to the rural municipality, was a natural extension of Old Porvoo's settlement. It was early on known as a restless area, marked by crime, poor hygiene, and inadequate infrastructure. In 1905, referring to the conditions in Pappilanmäki, it was decided to designate an area on the outskirts of the city for workers. The Tarmola working-class district repre-

sented the paternalism of its era, binding workers to the city and shaping them into good members of society. The working-class suburb was founded specifically to solve the problems associated with Pappilanmäki, but in practice Tarmola did not fix the issue. Instead, it seems that Pappilanmäki served as a symbolic contrast to the modern suburb; while Pappilanmäki revealed Porvoo's development, it also indirectly promoted change.

Keywords: modern urban space, suburb, working-class suburb, Porvoo, the turn of the 19th and 20th centuries

MAINOSTA HISTORIAALLISESSA AIKAKAUSKIRJASSA

Ilmoitushinnat:

takasivu (väri) 600 euroa
1/1 sivu (mv) 400 euroa ja (väri) 480 euroa
1/2 sivua (mv) 250 euroa ja (väri) 300 euroa
1/4 sivua (mv) 200 euroa ja (väri) 240 euroa.

Ilmoitusten koot löydät verkosta:

www.historiallinenaikakauskirja.fi/mediakortti

Ilmestymisaikataulu:

1. numero maaliskuun taitteessa
2. numero juhannusviikolla
3. numero syyskuun lopussa
4. numero joulun alla

Päätoimittaja: *Simo Mikkonen* (1.1.2026 alkaen), simo.mikkonen@uef.fi

Toimitussihteeri: *Heidi Kurvinen*, heidi.kurvinen@utu.fi